

KRAŠTO TURTAI – IŠSAUGOTA ATMINTIS

Partizanų poezijoje – meilė, kančia ir pasiaukojimas

Kokia stipri dvasia yra mūsų tauta, kuri eilėmis ir dainomis aprašė vieną sudėtingiausių savo tautos gyvenimo etapų – pokario partizaninį judėjimą. Jauni vyrai, gyvendami bunkeriuose, posmais apdainavo savo mergeles, kurių prašydavo puošti jų kapus, laukti grįžtančių iš kovos už laisvę ir nepriklausomybę.

Partizanų dainose skambėjo skausmas, nepakeliamas gyvenimo sąlygos, o pabaigoje viltis, kad jų vargas ne veltui ir Lietuva vėl bus nepriklausoma ir laisva. Daug dainų sukurta žuvusių bendražygių ir kovos draugų atminimui.

Aukštaitijos partizanų eilių ir dainų rinkinyje, kurį sudarė Vaclovas Slivinskas, surinkęs eilėraščius iš Vyčio apygardos pagrindinio laikraščio „Lietuva brangi“ (1947 04 05 ir 1947 05 01) bei eilėraščius, kuriuos parašė partizanas Albinas Bilinkevičius-Baltis, spausdintos šios nežinomų partizanų eilės:

*Ak, šalis liūdna mana gimtoji,
Kiek nelaimių joje ir vargų.
Pilkas kaimas priespaudoje
dejuoja,
Liūdna daina girdis ant laukų.
Po laukus švilpauja rūtūs vėjai,
Dienos niukiasi kaskart labiau.
Ak, šalis, kiek daug esi kentėjus,
Kur skambėjo sielvartas daugiau.
Nuo Šiaulių lig krašto Žemaitijos,
Nuo Dubysos lig puikios Neries
Skamba pančiai vergijos,
Liūdna daina girdis ant laukų.*

◆◆◆

Alyvų šakos svyra

*Ant vasaros pečių,
Kodėl pravirko žyvyras
Ant viešelių plačių?
Tenai mintis pakerėjo
Gyvenimas sunkus.
Išlaisvinti norėjai
Paniekintus namus.
Vingiuoja, raitos kelias,
Lietuvi, kur esi?
Ir ta maža trobelė
Paskendo liūdesy.
Per miegą pasigirdo
Beldimas į duris,
Kodėl tu nepabėgai
Pro šautuvų ugnis?
Čia guolį tau paklojo,
Kur ošia pušynai.
Ir dainas tau dainuoja
Berželiai amžinai.
Guliu prie miško vienas,
Čirena vyturiai.
Geltonas smėlis krinta
Duobėn giliai, giliai.*

◆◆◆

*Ant tavo kelių, motinėle,
Padėt galvelę taip saldu,
Čia mane gaubei kaip balta vėlė
Ramybės Angelo sparnu.
Ar žemė sniegu apsiklojo,
Ar verkė vėjai už kalnų,
Tik prie tavęs, motul, širdis nebijo,
Nei šalčio, nei audrų.
Kai tavo rankos susiraukšlėjusios
Galvelę mylinčiai suspaus,
Tai, rodos, saulė pragiedrėjus
Nukris ant žemės iš dangaus.
Menu, kai dar lopšy gulėjau,
Tu man daineles niūniavai.
Ir užmiršt negalėjau –
Tu dažnai man jas dainavai.
O ačiū, ačiū, motinėle,
Kad mane užauginai.*

Partizanų būryje ir Antanas Stakėnas-Ripka.

*Tave, skaisčiausią rojauš gėlę,
Nešiosiu vis širdy giliai.
Ar aš tau, sese, nesakiau?
Ar tau žodelio netariau?
Būk tikra dukra Lietuvos,
Stovėk Garbės sargyboj jos.
Atėjo priešai iš Rytų,
Apšlakstė žemę mūsų krauju.
Tu brolius, seses pamiršai
Ir svetimtautį pamilai.
Praėjo metai vieneri,
Atskrido paukščiai vėl kiti,
Kodėl tu, dukra Lietuvos,*

*Dėl priešų kraustais iš galvos?
Tu už kojines šilkinas
Ir kelias vyno taureles
Pardavei garbę Lietuvos
Ir net nerausti iš gėdos.
O gal jisai tavęs neves,
Tik pasilinksmins ir pames.
Tada paliksi viena tu
Be atėjūnų, be draugų.
Tu šunim stausi gal kada,
Savų tautiečių vejama.
Nė vienam sūniui Lietuvos
Nebereiks tokios žmonos.*

*Jau dabar tave keikiame,
Dėl to iš gėdos raustame,
Kai su engėjais Lietuvos
Purvini skaisčių veidą jos.
Kodėl negaila tau tautos,
Nei savo veido, nei šeimos?
Atmink, kad Lietuvoj gimei,
Tave augino jos laukai.
Būk tikra dukra tų laukų,
Atmink – lietuvi esi tu,
Negilink tautai jos žaizdų,
Gana primirko ji krauju.*

Nukelta į 8 p.

Bažnyčios istorijoje – vienuolių mokslai, gaisrai, uždarymai

Švč. Trejybės bažnyčia – vienas svarbiausių ir seniausių Ukmergės pastatų. Per savo gyvavimo metus ji patyrė daug pokyčių, kuriuos lėmė sudėtingi Lietuvos istorijos įvykiai.

Birželio 29 dieną Ukmergės Švč. Trejybės bažnyčia mini gražią sukaktį – 30 metų nuo jos grąžinimo tikintiesiems. Ta proga kviečiame susipažinti su šių namų istorija, kurią surinko muziejininkas Raimundas Ramanauskas.

Ištakos siejamos su vienuoliais pijorais

Pirmosios Ukmergės mokyklos ir Švč. Trejybės bažnyčios ištakos siejamos su vienuoliais pijorais. 1597 m. Romoje įkurto vienuolių pijorų ordino pagrindinis tikslas buvo žmonių švietimas, krikščioniško jaunimo auklėjimas mokyklose. Savo vadovaujamos mokyklose pijorai (skirtingai nei jėzuitai), be humanitarinių dalykų ir kalbų, daug dėmesio skirdavo ir gamtos mokslams, matematikai. Lietuvoje pijorai pradėjo kurtis XVII a.

1742 m. Ukmergės apskrities bajorų seimelis nutaria kurti vidurinę mokyklą. Ginčas, kas joje turėtų dėstyti – pijorai ar jėzuitai, buvo išspręstas pijorų naudai. Matyt, tam įtakos turėjo tuometis Ukmergės apskrities bajorų maršalka B. Heikingas, pats anksčiau mokėjęs

pas pijorus.

Būsimajam pijorų vienuolynui ir mokyklai apskrities bajorai dovanavo žemės ir pinigų. 1745 m. Ukmergėje buvo pastatytas pijorų vienuolynas, mokykla ir bažnyčia. Visi šie pastatai sudegė 1772-ųjų gaisro metu.

Ukmergės apskrities bajorai, apsvarstę, kaip paremti ir padėti Ukmergės pijorams, 1773 m. nutarė surinkti pijorams po vieną auksiną nuo kiekvieno apskrities gyventojų dūmo (sodybos su žeme).

Už surinktus pinigus mokykla ir vienuolynas greitai buvo atstatyti. 1788 m. vienuolyno lėšomis pastatyta nauja medinė bažnyčia. Sprendžiant pagal 1801 m. Ukmergės miesto planą, ji buvo didesnė už dabartinę Švč. Trejybės bažnyčią ir stovėjo arčiau Kauno ir Vienuolyno gatvių. Bažnyčia tuo metu vadinosi Švč. Maloningosios Mergelės.

Neišliko jokio tos bažnyčios piešinio. Pasak vizitacijų aprašymo, bažnyčia buvo pailga, be bokštų, su aštuoniais dideliais ir aštuoniais mažais langais. Stovėjo ant maždaug 1,5 metrų cokolio, stogas buvo dengtas gontais. Fasadą puošė keturios medinės kolonos. Bažnyčioje buvo trys altoriai. Antrame aukšte įrengtoje galerijoje, vos pastačius bažnyčią, vienuolyno sąskaita buvo įrengti vargonai aštuoniems balsams.

1812 m. vargonai smarkiai nukentėjo nuo įsiveržusių prancūzų. Bažnyčią puošė didelis medinis kryžius, dengtas balta angliška skarda. Už bažnyčios ant keturių ažuolinių stulpų stovėjo keturkampė varpinė, dengta gontais, su viršuje iškilusiu geležiniu kryžiumi. Bažnyčia remontuota: 1816 m., 1828 m., 1830 m., o 1827 m. perstatyta varpinė. Per metus pijorai paaukodavo 496 Mišias. Kasdien vienos Mišios būdavo skirtos pijorų mokyklos moksleiviams.

Bažnyčioje – maišto ženklai

1831 m. sukilimas prieš carinės Rusijos priespaudą palietė ir pijorų mokyklą bei bažnyčią. Kaip liudijo sukilėlių nelaisvėje pabuvojęs rusų karininkas, joje sukilėliai prisiekė kovoti iki sukilimo pergalės.

Tas pats karininkas mini apie pijorų bažnyčioje išstatytus maišto ženklus (gal jis turėjo omenyje sukilėlių vėliavas). Mokyklos vyresniųjų klasių moksleiviai prisidėjo prie sukilėlių, sudarė nemirtingųjų būrį. Bet po sukilimo numalšinimo Rusijos valdžia ėmė uždarinėti Lietuvos katalikų vienuolynus. Atėjo eilė ir pijorams. Iš pradžių 1839 m. pijorų mokykla buvo pertvarkyta į Ukmergės apskrities bajorų mokyklą. 1845 m. vienuolynas uždarytas, pijorai iškeli iš Ukmergės.

Nukelta į 8 p.

Partizanų poezijoje – meilė, kančia ir pasiaukojimas

Atkelta iš 7 p.

◆◆◆

Aš motinos kapą surasti norėčiau,
Seniai jau supiltą ant smėlio kalvos.
Ir kryžių apglėbti kaip žiedą
radastos,
Išlieti čia sielą ir žodžius maldos.
Pasiilgau, motute, tavęs begaliniai,
Norėčiau atversti net kapo duris,
Be žodžių parodyt mane kaip kankiną
Nuo kaimo gimtino ligi pat šiaurės.
Tave amžinybė apglėbusi laiko,
Laiminga tu širdy su angelais.
Nebūtum pažinusi savojo vaiko,
Kaipėjau žaizdotais skausmo keliais.

Užklydau, motute, prie tavojo kapo,
Praeidamas savo šios žemės keliais,
Ne tam, kad dejuočiau, jog jėgos
išseko,
Ne skūstisėjau, bet dėl to, kad myliu.
Keliant žvaigždynai, rieda planetos
Dangaus vieškeliais, beribe erdve.
O tavo sūnus neturi štai vietos
Nei Tėviškės gryčioj, nei savo sode.
Smūtkelis kadais stovėjo prie kelio,
Tu laiminai mano jaunystės dienas,
Kepurę tau kėliau, klupau ant kelių,
Grįžęs čia neradau tavęs.
Juk čia su sesutėmis ir broliais
Jaunystę praleidau, dainas dainavau,

Nuo aido skambėjo beržynas ir gojus,
Skaudu prisimint darželį ir gėles.
Einu jau, mama, tau amžino miego,
Neklauski, kur eisiu, net pats nežinau.
Ne rožes ant kapo tau aš paliksiu,
Bet ašarą gailių bedalio žmogaus.

◆◆◆

Ukmergės krašto partizanas
Bronius Jakubonis-Stiklas buvo
Didžiosios Kovos apygardos B
rinktinės 5-ojo bataliono vadas. Jo
veikimo areale buvo Kavarsko ir
Taujėnų valsčiai. Batalioną sudarė
dvi kuopos, kurioms vadovavo bro-
liai Tušai – Kazys Tušas-Nemunas

ir Alfonsas Tušas-Papuošalas.
Kuopų vadai buvo muzikalūs, labai
talentingi. Gaila, kad tik kelios jų
dainos buvo užrašytos.

Jūs mūsų laidot negalėsit,
Vien tik širdis jums skaudės –
Išniekinti mūsų kūnai
Gatvėje gulės.

Mus palaidos mūsų priešai
Tamsiais vakarais.
Užleis užakėtą žemę
Didžiais žolynais.

Sese, pink vainiką žalią,
Atnešk paslapčia.

Broliai juodą medžio kryžių
Pastatyk nakčia...

Jeigu mirties ranka kaulėta
Siaubingu mostu man pamos.
Ar atmins kas laisvės rytą,
Kad aš žuvau dėl Lietuvos?

Arba mirties kovai praūžus
Kas kapą aplankyt ateis?
Ar bepapuot kapą meilužė
Tyliais gegužės vakarais?

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Poezija ir filmu prisimintas poetas V. Mačernis

VYTAUTUI MAČERNIUI – 100
UKMERCĖJE
„Rezervuota
poetui
Vytautui Mačerniui“

Arvydas PĖŠINA

Šiuos metus Seimas paskyrė poetui Vytautui Mačerniui. Minint 100-ąsias poeto gimimo metines, visoje šalyje vyksta renginiai, kuriuose prisimenamas poeto gyvenimas, jo kūryba. Ukmergės kultūros centras parengė renginių ciklą „Rezervuota poetui Vytautui Mačerniui“. Vykę šeši susitikimai su poeto eilių gerbėjais – skambės muzika, bus skaitomi eilėraščiai, žiūrėsime spektaklius.

Pirmas toks renginys – literatūrinis vakaras „Man patiko tik vandenys gilūs...“ įvyko birželio

pradžioje. Skambant muzikai, kurią atliko Meno mokyklos Muzikos skyriaus mokiniai, poezijos mylėtojai salės pradžioje turėjo pereiti koridorių, sukurtą iš didelių plakatų su tėviškės vaizdais ir poeto eilėmis.

Renginio vedėjoms – Laimai Jančiauskaitėi ir Laimai Lenčickienei – pristatė kai kuriuos V. Mačernio biografijos faktus, žiūrovams parodyta filmo „Aš pažinau karalių tavyje“ I dalis. Šis filmas sukurtas 1989 m., o jo režisierius – Henrikas Šablevičius.

Vėliau žiūrovai klausėsi, kaip ukmergiškiai skaito V. Mačernio

eilėraščius kultūros centro sukurtame filme. Veiksmas iš virtualios realybės filmo ekrane persikėlė į salę – čia eiles skaitė susirinkusieji ukmergiškiai ir viešnia iš Molėtų literatė Audreolė Pivorė.

Šiltą ir ramų poezijos kupiną vakarą užbaigė kultūros centro popgrupė. Tai buvo pirmas grupės, kuriai vadovauja Edvinas Kanėta, pasirodymas.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Koncertavo E. Kanėtos vadovaujama popgrupė.

Autoriaus nuotr.

Bažnyčios istorijoje – vienuolių mokslai, gaisrai, uždarymai

Atkelta iš 7 p.

Bažnyčios ir vienuolyno pastatai formaliai perduoti parapijinei Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčiai. Tačiau valdžia neleido pastatais naudotis, ketindama juos perduoti stačiatikiams. Mėginama išlaikyti pastatus, bažnyčia į buvusį vienuolyną įleido Ukmergės policijos valdybą, o vėliau – Butų komisiją. Stačiatikių dvasininkai kaltino miesto katalikus intrigomis, siekiant atkurti pijorų bažnyčią. Du dešimtmečius bažnyčios pastatas stovėjo nenaudojamas. 1858 m. valdžios prašyta atgaivinti katalikų bažnyčią, bet leidimas neduotas. Apleistą vienuolyną ir bažnyčią smarkiai apgadino 1862 m. kilęs gaisras. Naujas etapas bažnyčios istorijoje prasidėjo pastatus perdavus stačiatikių žiniui.

Švč. Trejybės cerkvė

Iki Lietuvos prijungimo prie Rusios Ukmergėje stačiatikių beveik nebuvo. Vietiniai rusai buvo daugiausia sentikiai. Po prijungimo, mieste atsiradus rusų kariuomenei, prirėkė ir stačiatikių parapijos bei cerkvės.

Stačiatikių parapija Ukmergėje įkurta 1839 m., o cerkvė pastatyta 1842 m. (dabartinio miesto parko teritorijoje). Jos dvasininkai nuolat skundėsi, kad cerkvė maža, ankšta, prisiglaudusi miesto pakraštyje, pačioje nykiausioje vietoje. Be to esą šalia cerkvės miestiečiai suveždavo ir išmesdavo visokias miesto atmatas, todėl dažnai smilkalų kvapą užgoždavo supančio tvaiko kvapas.

Po 1863 m. sukilimo numalšinimo Lietuvoje imta stiprinti stačiatikybę ir rusifikaciją. Tuometis Ukmergės stačiatikių dvasininkas J. Prinevskis pasiūlė, užuot taisius senąją cerkvę, pastatyti naują mūrinę, kuri vidaus ir išorės puošnumu nenusileistų katalikų šventyklai. Tą cerkvę reikėjo statyti vietoje, kur yra panaikintoji pijorų bažnyčia, kaip pačioje patogiausioje ir matomiausioje, esančioje šalia per miestą einančio plento. Šis pasiūlymas pateiktas 1864 m. birželio pabaigoje, o jau 1864 m. rugpjūčio 13 dieną liūdnam pagarsėjęs Vilniaus generalgubernatorius M. Muravjovas-Korikas priėmė nutarimą pastatyti cerkvę vietoje, kur yra panaikintoji pijorų bažnyčia.

Naujosios cerkvės sąmatą ir projektus kelis kartus teko koreguoti. Architektai, manydami, kad Ukmergėje gyventojų stačiatikių nelabai daug, siūlė mažesnės apimtys pastato projektą su kuo mažesnėmis sąnaudomis. Bet to meto Vilniaus generalgubernatorius K. fon Kaufmanas, pakeitęs M. Muravjovą-Koriką, tvirtino, kad stačiatikių šventyklos, kaip stačiatikybės ir rusų tautybės atgimimo Šiaurės Vakarų Krašte (carinės Rusijos laikais taip vadinta prie Rusijos prijungta buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija) didžiosios epochos ilgamžės liudytojos, būtų įrengiamos kapitaliai ir reikiamu dailumu. Tad pastatas turėjo būti gerokai didesnis ir puošnesnis.

Dalį statybos išlaidų ketinta paimti iš vietos gyventojų, tikintis, kad medieną, grindinio akmenis ir smėlį nemokamai pristatys artimiausių kaimų valstiečiai. Šie planai nepasitvirtino, nes valstiečiai katalikai neketino nemokamai talkininkauti cerkvės statyboje, kaimuose gyvenę rusai buvo daugiausia sentikiai. Dėl visų šių priežasčių iš pradžių 10 000 rublių

siekusi sąmata vis augo. Galutiniais apskaičiavimais visa statyba kainavo 26 149 sidabro rublius 33 kapeikas. Pinigai cerkvės statybai buvo paskirti iš valstybės surinktų mokesčių.

Galutinis projektas, pagal kurį pastatyta cerkvė, buvo tipinis, skirtas 700-ams vietų. Statyba prasidėjo apdegusios pijorų bažnyčios nugriovimu 1865 m. gegužę. Norėję ištaisyti klaidą, daromą rašant apie šią bažnyčią. Pvz., B. Kviklio „Lietuvos bažnyčios“ III tome rašoma, kad pijorų bažnyčia buvo iš katalikų atimta ir paversta stačiatikių cerkve, ir kad ši bažnyčia yra nežinia kokio stiliaus, nes 1845 m. ji buvo perdirbta į cerkvę.

Bažnyčios į cerkvę niekas neperdirbinėjo, nes prieš tai jos griuvėsiai buvo sulyginti su žeme. Statomos cerkvės, vėliau tapusios katalikų bažnyčia, stilius ne „nežinia koks“, o neobizantinis. Tokio stiliaus buvo dauguma tuometėje Rusijos imperijoje statomų cerkvių. Tačiau B. Kviklys savo veikalą apie Lietuvos bažnyčias rašė emigracijoje, negalėdamas remtis Lietuvoje esančiais istoriniais šaltiniais, todėl jo klaida pateisinama.

Tad šiuolaikinės Lietuvos žmonės neturėtų kartoti klaidingų teiginių.

Nugriovus pijorų bažnyčios griuvėsius, naujosios cerkvės statyba prasidėjo 1865 m. rugpjūtį. Ji užsitęsė tiek dėl projektų kaitaliojimo, tiek dėl vėluojančių lėšų. Be to jau beveik baigtoje cerkvyje 1866 m. rugpjūtį pagrindinį skliautą laikančiame stulpe atsirado plyšiai. Nors, technikų nuomone, tuos plyšius galima buvo užtaisyti be pavojaus statinio tvirtinimui, bet generalgubernatorius K. fon Kaufmanas su tuo nesutiko ir įsakė išardyti stulpus, arkas, skliautą ir padaryti iš naujo.

Naująją cerkvę pavadino Švč. Trejybės vardu. Ji buvo pašventinta ir pirmosios Mišios joje įvyko 1869 m. spalio 1 dieną.

Šio straipsnio tęsinį skaitykite kitame „Ukmergės žinių“ priede „Krašto turtas – išsaugota atmintis“.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

